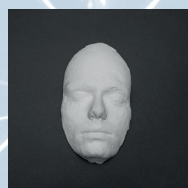
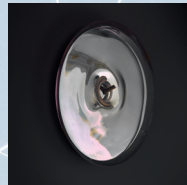

ANJA FRENKEL

*tien kunstenaars
over reizen & inspiratie*

VERDER ZIEN

ANJA FRENKEL

Verder zien

10 kunstenaars over reizen & inspiratie

2019

JUBILEUMUITGAVE

INSPIRATIE

WAANDERS UITGEVERS, ZWOLLE
STICHTING VAN VLISSINGEN ART FOUNDATION

INHOUD

- 5 Voorwoord
- 7 Inleiding

- 8 Verder zien

- 23 10 kunstenaars over reizen & inspiratie

- 25 Epe de Haan
- 33 Peter Blokhuis
- 41 Scarlett Hooft Graafland
- 49 Tomas Hillebrand
- 57 Erik de Bree
- 65 Nathalie Duivenvoorden
- 73 Vincent Mock
- 81 Bastiaan Woudt
- 89 Sophie Steengracht
- 97 Rinske Former

VOORWOORD

Inspiratie. Een woord met betekenis. Een woord waar het mee begint in de kunst. En een woord dat de stichting Van Vlissingen Art Foundation sinds 2008 als leidraad heeft genomen om talentvolle, Nederlandse beeldende kunstenaars voor het voetlicht te brengen, te stimuleren en te inspireren om nieuwe stappen te zetten in hun kunstenaarschap.

Meer dan 50% van de kunstenaars in Nederland verdient minder dan het minimumloon. Zij maken veelal prachtige dingen, maar hebben soms een probleem om dat over te brengen. Om de klant, waardering en liefde te vinden die nodig is voor kunst.

Jaarlijks wordt er een kunstenaar geselecteerd. Hij of zij mag vervolgens afreizen naar een bestemming naar keuze waar zijn of haar inspiratie maximaal tot bloei komt. Natuurlijk vloeit uit de opgedane inspiratie nieuw werk voort. Dit gehele proces wordt vastgelegd in een publicatie die samen met het nieuwe werk tijdens een expositie worden gepresenteerd aan een groot publiek.

Het eerste deel van in de *Inspiratie*-reeks verscheen in 2009. Inmiddels is er al een indrukwekkende lijst met namen en evenzoveel prachtige publicaties:

- Eppe de Haan in Pietrasanta, een Nederlandse beeldhouwer in Toscane
- Peter Blokhuis in Marrakech, een Nederlandse schilder in Marokko
- Scarlett Hooft Graafland in Altiplano, een Nederlandse kunstenaar in Bolivia
- Tomas Hillebrand in Japan, een Nederlands kunstenaar in Azië
- Erik de Bree op São Miguel, een Nederlandse kunstenaar op de Azoren
- Nathalie Duivenvoorden in Tromsø, een Nederlandse kunstenaar in Noorwegen
- Vincent Mock op de Kaap, een Nederlandse kunstenaar in Zuid-Afrika
- Bastiaan Woudt in Marokko, een Nederlandse kunstenaar in Noord-Afrika
- Sophie Steengracht in Peru, a Dutch artist in South America
- Rinske Former op zoek naar Tír na nÓg, een Nederlandse kunstenaar in Ierland

Tien jaar verder, kijken we met gepaste trots terug en heeft Anja Frenkel opnieuw contact gezocht met de kunstenaars om terug te blikken op de toekenning van de prijs en wat eruit voortkwam. Tien kunstenaars, over hoe het nu met ze gaat, over hun kunstenaarspraktijk, hun inspiratiebronnen, hun visie op de wereld van nu, over hoe ze terugkijken op hun inspiratiereis en wat hun plannen zijn voor de toekomst. Inspiratie. Dat is waar het begint in de kunst.

Graag dank ik het bestuur van de stichting en allen die betrokken waren bij en een waardevolle bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van deze bijzondere uitgave.

John A. Fentener van Vlissingen

Faite Par Ordre du Roy,
à Paris 1693.

GRONINGUE

OVER YSSEL

FRISE

GUELDRES

OCC

HOLLANDE

B R A B A N T

F L A N D R E

M A R E

P A S D E C A L A I S

K E N T

INLEIDING

Hoe komen kunstenaars aan hun onderwerp? Wat gebeurt er als zij uit hun vertrouwde omgeving stappen om de wereld te gaan verkennen? Hoe willen ze onze kijk op de wereld beïnvloeden? Het zijn enkele vragen die zich aandienen in deze bijzondere jubileumuitgave bij de Inspiratie-reeks. Sinds 2008 ondersteunt de Van Vlissingen Art Foundation jaarlijks een talentvolle Nederlandse kunstenaar in de vorm van een reis naar een bestemming van eigen keuze en een daaruit voortvloeiende tentoonstelling en boek.

Tien kunstenaars ontvingen inmiddels de toekenning en reisden af naar Italië, Ierland, Noorwegen, de Azoren, Marokko, Peru, Bolivia, Zuid-Afrika en Japan. Natuur, verhaal en karakter van land en inwoners vertaalden zich door ieders ogen – het unieke creatieve proces dat kunstenaars eigen is – in een nieuwe geïntensiveerde wereld, die overtuigt en ontroert. Kunst. Als souvenir? Zijn de kunstenaars doorgedaan op de ingeslagen weg? Of gaf dit avontuur juist de aanzet tot totaal nieuwe verkenningen?

In dit boek komen ze alle tien aan het woord. Epe de Haan, Peter Blokhuis, Scarlett Hoofst Graafland, Tomas Hillebrand, Erik de Bree, Nathalie Duivenvoorden, Vincent Mock, Bastiaan Woudt, Sophie Steengracht en Rinske Former vertellen over hoe het nu met ze gaat, over hun kunstenaarspraktijk, hun inspiratiebronnen, hun visie op de wereld van nu, over hoe ze terugkijken op hun inspiratiereis en wat hun plannen zijn voor de toekomst.

Het inleidende essay biedt daarbij een historisch beschouwelijke context.

Verder zien

*‘De enige ware bron der kunst is ons hart,
de taal van zuiver kinderlijk gemoed’*

CASPAR DAVID FRIEDRICH

Caspar David Friedrich (1774-1840),
Der Wanderer über dem Nebelmeer, ca. 1817,
olieverf op doek, 98 x 74 cm,
Hamburger Kunsthalle

De dichter Petrarca zou in 1336 al de Mont Ventoux beklommen hebben. Louter uit nieuwsgierigheid om van de vergezichten te genieten. Dat was heel bijzonder in de middeleeuwen. Eenmaal bovenop de berg zou hij bevangen zijn door verrukking en verontrusting tegelijk en wendt zich tot het boek dat hij bij zich heeft, de *Belijdenissen van Augustus*. Het viel wonderlijk genoeg open bij de volgende passage: ‘En de mensen gaan om de hoogte van de bergen te bewonderen en de machtige golven van de zee en de brede stromen van de rivieren en de onmetelijkheid van de oceaan en de loop der hemellichamen en zij verliezen daarmee zichzelf.’ Petrarca geniet van het uitzicht, maar vraagt zich schuld bewust af of zijn beklimming wel met de juiste instelling gepaard ging. Want, zo dacht men in de middeleeuwen, hij had toch moeten weten dat niets de moeite waard is om bewonderd te worden buiten de ziel? Dit verhaal is tekenend voor de aanvang van de renaissance. Het is de voorbode van een nieuwe tijd waarin de aardse werkelijkheid niet alleen meer gezien zal worden in de context van het hogere. En rond 1400 begon de Europese mens op geheel andere wijze de ruimte te organiseren dan voorheen. Kunstenaars en schrijvers ontdekten het landschap. Ook de gewone man trok de natuur in. Van pelgrim werd hij tot wandelaar en uiteindelijk van reiziger tot toerist. Hoe diep ingrijpend deze ontwikkeling – naast andere maatschappelijke vernieuwingen – zou zijn in de natuur weten we nu. Maar gelukkig hebben we de ‘plaatjes’ nog en worden er steeds nieuwe gemaakt. Die vormen het artistieke beeld van de wereld door de eeuwen heen.

ONTDEKKEN

Het onbekende lokt. De wens om niet of weinig bekende gebieden te verkennen – en te veroveren –, is al zo oud als de mensheid zelf. In de klassieke oudheid waren het vooral de Feniciërs, Grieken en Romeinen die expedities of ontdekkingsreizen maakten. In de middeleeuwen ontstonden de contacten tussen Europa en

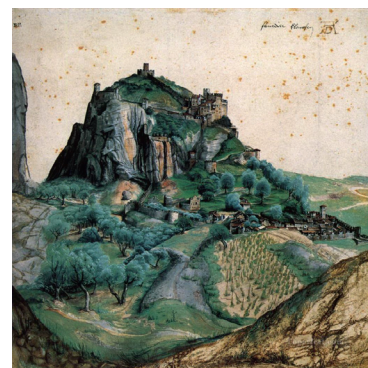
Azië door de reizen van de Venetiaan Marco Polo. Begin 15de eeuw maakte de Portugees Vasco da Gama de eerste zeereis van Europa rond Afrika naar India. Ook andere landen werden tegen het einde van de 15de eeuw actief. Christoffel Columbus zette in 1492 in dienst van Spanje voet aan wal in het Caraïbisch gebied. In de 16de en 17de eeuw gingen de Engelsen en Nederlanders steeds vaker op expeditie, denk aan de Verenigde Oostindische Compagnie. En zolang er ontdekkingsreizigers, landveroveraars en pioniers waren, gingen er dappere kunstenaars mee om het nieuw ontdekte landschap met zijn flora en fauna en de inheemse bevolking vast te leggen voor het thuisfront. Beroemd is de avontuurlijke 17de-eeuwse kunstenares en entomologe Maria Sybilla Merian die de zware reis naar Suriname ondernam om in de binnenlanden exotische planten, rupsen en vlinders te schilderen.

BLIK VERRUIMEN

Vanaf het begin van de 16de eeuw groeide de behoefte aan vernieuwing van de kunst. Kunstenaars als Albrecht Dürer en Jan van Scorel gingen op reis om te zien hoe collega's elders te werk gingen. Italië, met zijn antieke kunstschaten en moderne meesters als Rafaël en Michelangelo, was het belangrijkste reisdoel. In hun voetsporen reisden vele anderen om te leren over andere technieken en stijlen of ze gingen zelfs voor een tijdje bij een beroemde meester in de leer. Toen reizen makkelijker werd door de aanleg van wegen en zich steeds vernieuwende vormen van vervoer, waagden meer en meer kunstenaars zich over de grenzen van hun land om hun horizon te verbreden en natuur en cultuur van andere landen te verkennen door kunstverzamelingen te bezoeken, te kopiëren, les te nemen en de steden en landschappen te schilderen.

Heel Europa keek halverwege de 18de eeuw met grote interesse naar de opgravingen in Pompeii, Herculaneum en Tivoli. De schoonheid van de kunstschaten die boven de grond kwamen sloeg in als een bom. Ze werden de inspiratiebron voor kunstenaars en wakkerden een verzamelwoede onder de elite aan. Portretten, landschappen en stadsgezichten waren souvenir en tegelijk statussymbool. Er werd in het maken van kunst uiterste perfectie nagestreefd: een goddelijke schoonheid, nog verfijnder dan bij de Grieken en Romeinen. Met meer naakt, zij het nog een tikje preuts. In 1779 kwam de Venetiaanse beeldhouwer Canova naar Rome, waar hij de klassieke kunst met eigen ogen bestudeerde, schetsten maakte en andere kunstenaars ontmoette. In het werk dat hij vanaf dat moment maakte, gebeurde iets nieuws. De figuren zijn geënt op de naaktfiguren uit de mythologische beeldtaal en zien er heroïsch uit, maar Canova geeft ze eigentijdse gezichten, waarmee ze als het ware een ziel krijgen. Volgens velen hebben zijn beelden een echte huid in plaats van marmer.

Eind 18de eeuw was de klassieke oudheid een rage geworden. Jonge welgestelden werden op een culturele kennismakingsreis gestuurd: de Grand Tour. De reis was

Albrecht Dürer (1471-1528), *Gezicht op Arco, Tirol*, aquarel op papier, 221 x 221 mm, Musée du Louvre, Parijs

Maria Sibylla Merian (1647-1717), twee platen uit de *Metamorphosis Insectorum Surinamensium* LX, 1705

DE AZOREN, SÃO MIGUEL
FORMELE SCHILDERKUNST
AFBRAAK EN VERVAL
VERVELOZE GARAGEDEUREN
BEHANG
MUZIEK
COLLECTIEF
SUPERCALIFRADGILISTICEXPIALIDOCIOUS

2014

'Ik zoek in mijn werk naar mogelijkheden om zo weinig mogelijk te vertellen en toch interessant te blijven.'

JAN MAARTEN VOSKUIL

ERIK DE BREE

De Haarlemse kunstenaar Erik de Bree (1977) reisde naar de Azoren voor inspiratie. 'Een willekeurige keus. Een gok. Eentje die goed uitpakte.' Toeval past bij deze eigenzinnige, informele schilder. De Bree bouwt zijn schilderijen en collages zorgvuldig op met lagen acrylverf of met behangpapier. Als het werk 'af' is, bewerkt hij het door delen weer af te breken en vervolgens weer toe te voegen. Hierdoor ontstaat, puur toevallig, een verrassend nieuw beeld. De speelse benadering, vrolijke kleuren en onverwachte lijnen weerspiegelen een kinderlijke onbevangenheid. Het maakproces blijft zichtbaar en is een essentieel onderdeel van het resultaat, evenals het toeval dat de uitkomst bepaalt. Net zo onvoorspelbaar als het leven zelf.

Laag voor laag

In 2012 zocht ik naar nieuwe manieren om mijn werken te presenteren. Ik dacht dat het interessant zou kunnen zijn om de muur van de galerie te behangen, het behang weer open te scheuren

en mijn werk op dat oppervlak te presenteren. Dus kreeg ik wat behang en testte het in mijn atelier. Tijdens het werken raakte ik geïntrigeerd door de schilderachtige kwaliteit van het materiaal. Bij wijze van muur bouwde een groot paneel. Daarop maakte ik mijn eerste behangschilderij *WP # 1*. Het werd een hele serie die zich tot nu toe ontwikkelde in een aantal verschillende technieken. In de *Wallpaper Paintings* scheur ik met de hand delen van het papier weg. In *Withdrawal Symptoms* snij ik met een mes lijnen in het papier en vul deze met inkt. Deze serie verwijst naar het tekenen van lijnen met een potlood, net zoals de *Wallpaper Paintings* verwijzen naar vlakken verf. Daarna haal ik delen van de tekening weer weg om opnieuw het verrassingselement toe te voegen. In *Patterns* werk ik niet met behang, maar met verflagen op een glasplaat, zodat ik vormen uit de verflaag kan snijden die ik vervolgens met een andere kleur weer invul. Steeds voeg ik lagen verf toe en snij ik er weer vormen uit. Soms krimpt een verflaag

Erik de Bree, *Wallpaper painting #58*, 2019,
behang en acrylverf op paneel, ø 120 cm

of bloedt er een kleurlaag achter een andere, dan haal ik dat gedeelte weer weg. Zo ontstaan er toevallige patronen. Als ik het 'af' vind, dan haal ik het geel van de glasplaat en breng ik het over op paneel. De *Compositions* zijn gebaseerd op hetzelfde principe als de *Patterns*. Eerst maak ik op een eerste grote glazen plaat een huid van acryl. Een groot oppervlak uit één kleur. Als het droog is, snijd ik vormen uit deze huid en bevestig ze op een tweede glazen plaat. Ik bouw dan een compositie op die lijkt op een traditionele collage. De twee hierboven beschreven werkprocessen verbruiken veel acrylverf. Alle resterende stukken verfheid stapel ik gedurende een dag op elkaar en zo ontstaan er interessante sculpturale werken. Ik heb ze *The remains of the day* genoemd, precies wat het is. Op dit moment leg ik de laatste hand aan mijn eerste solotentoonstelling In Torch Gallery, waar ik de nieuwste toevoeging aan mijn werkwijze introduceer: ronde schilderijen.

Sleutelmoment

De toekenning van de Van Vlissingen Art Foundation is voor mij erg belangrijk geweest. De ondersteuning kwam op een sleutelmoment waarin mijn werk aan het transformeren was en gaf mij de mogelijkheid en de drive om me een half jaar volledig op mijn werk te richten. Het is ook een vorm van ondersteuning die jarenlang voordelen biedt. De contacten die ik heb opgedaan, de deuren die zijn geopend, maar ook het boek, dat natuurlijk een heel overtuigend visitekaartje is voor een beginnend kunstenaar, hebben sinds 2014 jaar na jaar bijgedragen aan de zichtbaarheid van mijn werk en de ontwikkeling van mijn carrière. De solotentoonstelling bij Christie's met de aankoop van twee werken door Museum Voorlinden, was daarin een hoogtepunt, maar ook mijn samenwerking met C&H Gallery, uitgenodigd worden door mijn grote voorbeeld Jan Maarten Voskuil om mee te doen

met een groepstentoonstelling in zijn galerie in Mannheim en de representatie van mijn werk door Torch Gallery. Dat ik naast al genoemde feiten – met ondersteuning van het Mondriaan Fonds in de vorm van een beurs voor bewezen talent – al zes jaar van mijn werk leef, is een hoogtepunt op zich.

What's in a day

Ik werk meestal aan één serie, maar dan wel aan tien werken tegelijk. Als ik de concentratie na een aantal dagen of weken niet meer op kan brengen dan switch ik naar de volgende serie. Op een normale werkdag ben ik rond tien uur 's ochtends in mijn atelier aan het Spaarne, onderdeel van Horizonverticaal, dat vier studio's en een tentoonstellingsruimte omvat. Hier werk ik en organiseer ik exposities samen met de andere kunstenaars van het collectief. Als ik op mijn atelier kom, begin ik direct met werken, soms zelfs nog met mijn jas aan. Er zijn ook weken waarin ik niet zozeer dingen maak, maar meer over toekomstige series nadenk, experimenteer, testen doe en reflecteer op het werk dat in de vorige periode gemaakt is. Meestal zit tegen vijf of zes uur het werk erop en ga ik naar huis. Soms maak ik 's avonds nog wel aantekeningen of schrijf ik over mijn werk, doe ik mijn mail en hou ik me bezig met het organiseren van en subsidies aanvragen voor tentoonstellingen. Als er openingen in Haarlem zijn ga ik daar meestal naartoe. Af en toe doe ik het rondje openingen in Amsterdam. 's Avonds maak ik elektronische muziek, poker ik of zit ik op de bank een film te kijken. Dit herhaalt zich vijf dagen in de week. In het weekend werk ik niet, tenzij ik een heel goed idee of een deadline heb.

Supercalifragilisticexpialidocious

Muziek is een belangrijke component in mijn leven. Voordat ik beeldende kunst ging studeren was ik altijd met muziek bezig. Ik speelde allerlei

instrumenten in een oneindige rits bands. Tijdens mijn studie verlegde mijn creatieve energie zich. Nu maak ik als hobby elektronische muziek; de drang om een wereldster te worden is gelukkig weggeëbd. In mijn atelier luister ik de hele dag door muziek. Ik merk dat ik de neiging heb om een plaat obsessief vaak te draaien in bepaalde werkperiodes. Dit zijn vaak extreem luide en hectische albums van bands als The Armed en Liturgy of van breakcore pionier Venetian Snares. Op meer contemplatieve momenten luister ik naar hedendaagse componisten als Nils Frahm of naar geluidscollages. Vaak refereren de titels van mijn exposities ook in meerdere of mindere mate naar nummers of albums van favoriete artiesten. Mijn meest recente expositie in Torch Gallery heb ik de naam *Supercalifragilisticexpialidocious* gegeven, zoals de titel van een song uit de beroemde musicalfilm *Mary Poppins*. Het onzinnige woord is net als mijn werken een combinatie van onafhankelijke segmenten, die in elkaar overvloeien om je een duizelingwekkend blij gevoel te geven.

Collectief op pad

Kunstenarschap moet toch gevoed worden en dat kan met veel dingen. Van nature ben ik niet zo'n reiziger. Ik reis eerder ter ontspanning dan ter inspiratie en laad mijzelf dan op in de natuur. In Griekenland ben ik een paar maal geweest. Op mijn verlanglijstje staat kamperen in Canada. Ik heb ooit een maand in Californië rondgetrokken en wat me daar het meest van bijstaat is de immense, overdonderende grootsheid van de natuur. Ik ga eigenlijk altijd met mijn vriendin Selma op pad, maar voor werkgerelateerde bestemmingen gaan meestal ook kunstenaarsvrienden uit ons

kunstenarscollectief Horizonverticaal mee. Uiteraard houd ik binnen de kunstwereld de internationale trends in de gaten en zijn social media als Instagram of websites als artsy een mooi hulpmiddel om je blik te verbreden.

Voor mijn werk ben ik veel in Duitsland geweest; Keulen, Berlijn en Mannheim. We gaan vaak het werk van anderen bekijken in musea, galeries, beurzen, maar ook veilingen. Soms koop ik werk, maar meestal ruil ik met tijdgenoten die ik bewonder. Over het algemeen voeg ik tussen de 5 en de 10 werken per jaar toe aan mijn collectie. Art Cologne is een favoriete beurs, en wat betreft musea hou ik erg van De Pont in Tilburg. Hoewel ik Gerhard Richter toch wel als de eindbaas van de schilderkunst zie, heeft een kunstenaar als Jan Maarten Voskuil een veel grotere directe invloed op mijn kunstenaarspraktijk gehad. Voornamelijk zijn nuchtere werkethiek was als schoolverlater een verademing om mee in aanraking te komen.

Ontmoetingen met mijn vakgenoten zijn van levensbelang voor mij. Ik vind het ontzettend belangrijk om je te relateren tot je tijdgenoten en het veld. Ik heb het geluk in een hechte groep kunstenaars te zitten die bij elkaar in een gebouw werken en die elkaar altijd bijstaan met inhoudelijke raad, maar ook praktische support en een kop koffie voor als je het even niet meer ziet zitten.

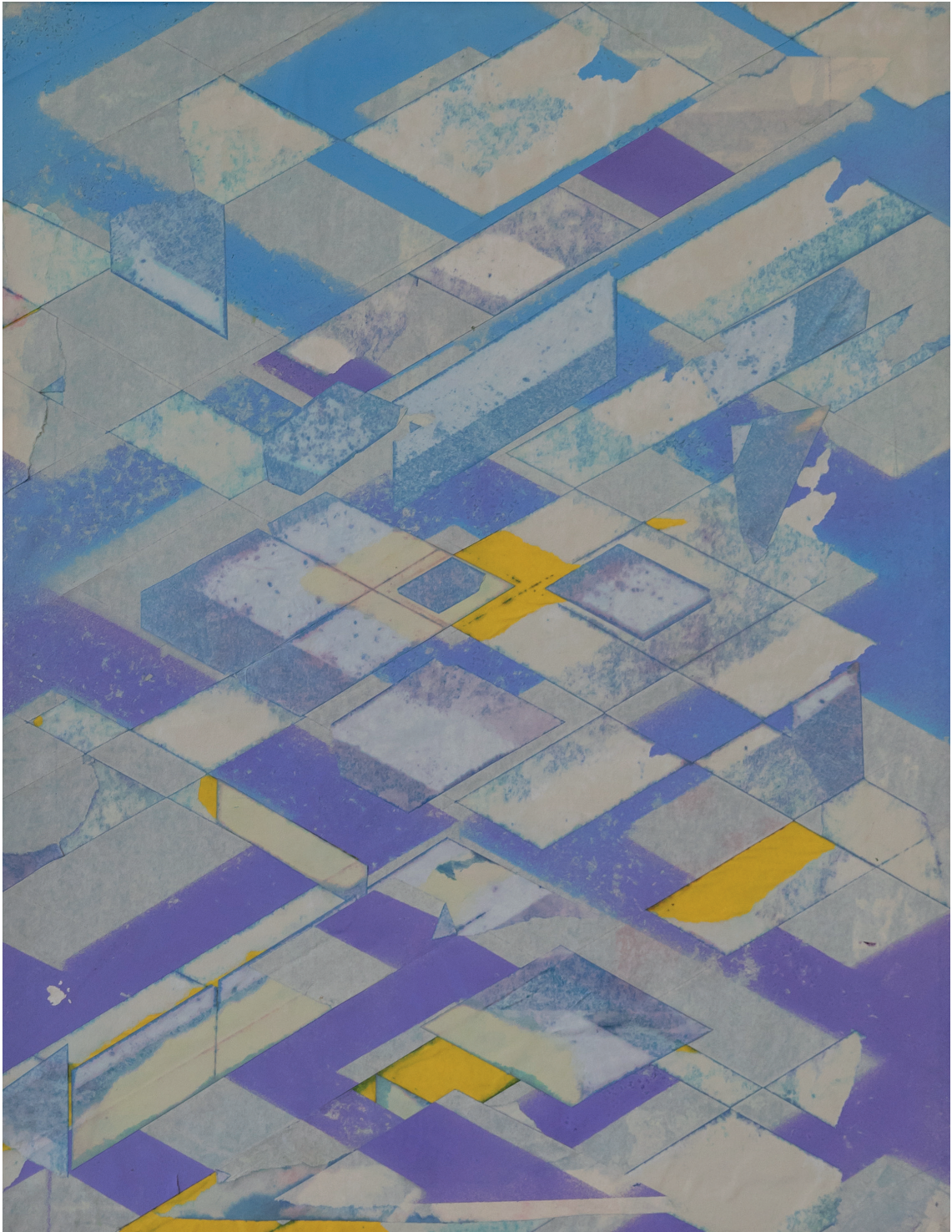
Lucky shot

De serie *Wallpaper Paintings* is nog steeds het hoofdbestanddeel van mijn werk. Al zijn er binnen de serie de afgelopen jaren ontwikkelingen geweest, de kern van het werk is hetzelfde gebleven en bestaat nog steeds uit de onverwachte schoonheid van aangetaste oppervlaktes.

Erik de Bree, *Wallpaper painting #47*, 2018,
gescheurd behang, acrylverf en inkt op paneel, 65 x 51 cm

Erik de Bree, *Wallpaper painting #48*, 2018,
acrylverf en inkt op gescheurd behang op paneel, 65 × 51 cm

Het belangrijkste werk tot nu toe blijft voor mij toch het werk waarmee de overgang van olieverf naar behang gemaakt werd. Voorheen hadden mijn schilderijen altijd nog wel een sterke link met de figuratie. Dit nieuwe werk was echter volledig abstract. Het is dus een behoorlijke overgang. Het hing voor het eerst op de beurs Unfair in 2013, waar het door Jop Ubbens opgemerkt werd en waardoor ik kandidaat werd voor ondersteuning door de Van Vlissingen Art Foundation. Wat ik nog steeds bijzonder vind, is het feit dat mijn keuze voor een inspiratiereis naar de Azoren min of meer een 'lucky shot' was, maar dat er bij aankomst een reusachtige overlap bleek te zijn met het onderwerp waar ik op dat moment in mijn werk

mee bezig was. De honderden muren, gebouwen en garagedeuren die ik op het eiland São Miguel gefotografeerd heb sloten naadloos aan op het schilderij dat een keerpunt in mijn werkwijze tot dan toe was.

Mijn toekomstplannen bestaan voornamelijk uit hard doorwerken en over de grenzen kijken of mijn werk ook internationaal indruk kan gaan maken, om te beginnen in Duitsland.

Ik denk dat ik de toeschouwer van mijn formele werk voornamelijk mee wil geven dat je vrij bent om te zien wat je wil zien. En dat je het werk ook stom of lelijk mag vinden. Het mag allemaal, maar bedenk het vooral zelf.'

NOORWEGEN, GROENLAND
(NOORDER)LICHT
HEDENDAAGS LANDSCHAP
KLEURPOTLODEN
RUIMTE
ONTMOETINGEN

2015

*'When I reach a hundred my work will be truly sublime and
my final goal will be attained around the age of one hundred and ten,
when every line and dot I draw will be imbued with life.'*

HOKUSAI KATSUSHIKA

NATHALIE DUIVENVOORDEN

Nathalie Duivenvoorden (1988) gaat op zoek naar plaatsen 'waar van alles kan gebeuren'. Dingen die je niet ziet, maar als toeschouwer zelf moet bedenken. Op een ruwe manier fotograferen levert haar beelden op die door onscherpte, zwarte, korrelige partijen en vegen 'blinde vlekken' vertonen. Nathalie vertaalt dit beeld met kleurpotlood, laag over laag vanuit de vlek in plaats van de lijn, zich concentrerend op het licht. Voor één moment kunnen dagelijkse omgevingen dan veranderen in spannende, poëtische beelden met een eigen verhaal. Zo wil Nathalie de kijker zich weer bewust laten worden van het hedendaagse landschap.

Landschap

'Mijn belangrijkste werk tot nu toe is voor mij het eerste landschap dat ik tekende in het derde jaar van de kunstacademie. De jaren ervoor had ik me vooral gericht op driedimensionaal werk, en daarna ben ik gaan schilderen. Toen ik hierna het tekenen weer oppakte, zag ik hoeveel ik had

geleerd van die andere disciplines. Die eerste landschapstekening maakte ineens ruimte in het platte vlak zelf, en ik kon me tijdens het tekenen ineens goed genoeg op de omgeving concentreren om het in zijn geheel op het papier te krijgen. Ook vielen er inhoudelijk puzzelstukjes op zijn plaats; ik wilde met mijn kunst niet over mijzelf als maker iets vertellen, maar juist over de ruimte die zich buiten me bevond. Ik merkte dat ik door dat landschap een platform had gevonden waarop ik mijn ideeën over de wereld kwijt kon.

Mijn tekeningen zijn voor mij een middel om angsten en onzekerheden die het antropoceen met zich mee brengt een vorm te geven. Het is een uitlaatklep voor mezelf, omdat het me dwingt heel bewust mijn omgeving te bekijken, en tegelijkertijd is het een taal om deze zorgen over onze leefomgeving met de toeschouwer te delen.

We leven in een tijd waarin de mensheid het klimaat en het landschap onherroepelijk beïnvloedt. Deze verschuiving in onze verhouding met